

Yaşlı Hakları İnsan Hakkıdır!**Özgür Arun**

Doç. Dr., Baş Editör, Senex: Yaşlılık Çalışmaları Dergisi

Adres: Gerontoloji Bölümü, Akdeniz Üniversitesi, Kampüs, Antalya

E-Posta: arun@akdeniz.edu.tr

Doi: 10.24876/senex.2022.41

Künye: Arun, Ö. (2021). Yaşlı Hakları İnsan Hakkıdır! *Senex: Yaşlılık Çalışmaları Dergisi*, 5(2), 1-2.

0000-0002-6232-0785

Jane Elliott 1968 yılında Dr. Martin Luther King'in bir suikast sonucu öldürülmesinden çok etkilenmişti. Henüz üçüncü sınıf öğrencilerinden oluşan sınıfında bir egzersiz yapmaya karar verdi. Ayrımcılık ve önyargıların toplumsal yaşamda nasıl kolayca öğrenildiğini, nasıl korkunç sonuçlar doğurabileceğini anlatmak ve paylaşmak istemişti. Jane Elliott öğrencileriyle yaptığı bu uygulamada birbirimizden nefret etmeyi nasıl öğrendiğimizi göstermek istiyordu. Sonuçlar şok etkisi yarattı. Mavi gözlüler ve kahverengi gözlüler olarak sınıfı ikiye ayıran Elliott, ilk gün öğrencilerine mavi gözlülerin daha akıllı ve daha başarılı insanlar olduğunu anlattı. Göz rengine göre ayrılmış öğrenciler önce şaşırdılar. Ama öğretmenleri hep onlara doğruyu öğretirdi. Öyle ya, öğretmenler hiç yalan söyler miydi! Mavi gözlüler saygılı ve temizinsanlardı. Dahakibarlardı. Öğretmenleri mavi gözlülere daha farklı davranıyordu. Onları ön sıralara oturttu, okul bahçesindeki oyun alanında oyuncaklarla oynama hakkı verdi. Mavi gözlüler, daha iyi, başarılı, temiz ve saygılı insanlar oldukları için daha uzun teneffüse çıkmak da onların hakkıydı. Mavi gözlüler çoktan havaya girmişlerdi bile. Arkadaşlar bir anda birbirlerine karşı cephe alıp, ayrıldılar. Sınıf ikiye bölünmüştü. Göz rengine göre ayrılan çocuklar kendi gruplarında oynuyor, birbirleriyle etkileşime girmekten kaçınıyorlardı. Günün sonunda Jane bir sınav yapmaya karar verdi. Sınav

sonucunda açık biçimde mavi gözlüler daha başarılı olmuşlardı. Öğrencilerine döndü, sınav sonuçlarını paylaştı: "Gördünüz mü?" dedi Jane. "Size söylemiştim, mavi gözlüler daha zeki insanlardır!" Öğretmenlerinin de söylediği gibi, sınıfta mavi gözlüler daha başarılı olmuştu. O haklıydı, kahverengi gözlüler başarısız ve tembel insanlardı! Oysa akademik başarı, çocukların özgüveniyle yakından ilgiliydi.

Ertesi gün mavi gözlülerin okula gelişini görmeliydiniz. Bir gün evvel arkadaşlarına sertçe davranan mavi gözlüler, özgüven içinde sınıfta en ön sıralara oturup, neşe içinde öğretmenlerini bekliyorlardı. Kahverengi gözlüler ise oldukça üzgündü. Arka sıralarda sessizce ve açıkça görülen bir hüznle oturmuşlardı. Jane sınıfa girdi, öğrencilerinin yanına yaklaştı ve onlardan özür diledi. Bir hata yapmıştı. Asıl üstün olanlar kahverengi gözlülerdi! "Kahverengi gözlüler saygılı insanlardır, böyle korkunç bir hatayı nasıl yaptım inanmıyorum!" Bu hatayı hemen düzeltmeliydi. Ön sıralara kahverengi gözlüleri davet etti. Bir gün önce onları ayırt etmek için yakalarına taktığı mavi renkli kuşakları çıkarttı. Onu artık mavi gözlüler takacaktı. Zira mavi gözlüler daha alt tür insanlardı; tembel, uyumsuz, başarısız olanlar da onlardı. Ardından kahverengi gözlülerin nasıl nitelikli insanlar olduğuna dair uzun bir konuşma yaptı. Çocuklar çok

etkilenmişti. Kahverengi gözlülerin özgüveni yerine geldi. Mavi gözlüler üzgündü. Ancak enteresan bir şey olmuştu; kahverengi gözlüler mavi gözlülere sert davranmadılar. Zira onlar ayrımcılığın ne olduğunu bir gün önce yakından deneyimlemişlerdi. Günün sonunda Jane öğrencilerini topladı ve onlara ayrımcılığın ne denli yıkıcı olduğunu anlattı. Son bir kaç gündür olan biten her şeyin bir deney olduğunu söyledi. Ayrımcılık, sınıfı bölmüştü. Oysa kimse mavi ya da kahverengi gözlü olduğu için üstün olamazdı. Kimse göz rengi nedeniyle başarılı ya da başarısız olarak sınıflanamazdı. Nitekim bunu duyan öğrenciler inanılmaz derecede mutlu olmuşlardı. Bazı öğrenciler yakalarına taktıkları mavi kuşakları yırtıyordu. Arkadaşlar yeniden birbirlerine sarılıyor, hep birlikte gülüyor ve eğleniyorlardı. Jane'nin deneyinin sınıfın sınırlarını aşan bir etkisi oldu. Yaşadığı kasabada ebeveynlerin çoğunluğu onu desteklese de tepki gösterenler de vardı. Bu küçük grup ona "zenci hayranı" diye sesleniyordu. Jane Elliott'ın deneyi kısa bir süre içinde tüm Kuzey Amerika'da konuşulan bir mesele haline gelmişti.

Yaşlılara karşı sergilenen yaş ayrımcılığı da öğrenilen bir şeydir, önyargılara dayanır. Yaşlıların tembel, işe yaramaz, hasta, topluma yük olan insanlar olduğu ön yargısına... Bu önyargı duyguları şekillendirir. Tutumlar, davranışa dönüştüğünde kuşaklararası şiddetli çatışma kaçınılmaz olur. Türkiye'de ve küresel düzeyde yaşlıların yaşadıkları yaş ayrımcılığı da dahil olmak üzere çoklu ayrımcılıklar sadece kalbimizi kıran bir şey değil. Sosyal yaşamda, sağlık, eğitim, topluma katılım gibi ekonomiden güvenliğe birçok alanda yıkıcı etkileri olan sonuçlar doğuruyor. Yaşlıların sağlık bakım hakkı, çalışma hakkı, medeni ve sosyal hakları engelleniyor, seyahat özgürlükleri kısıtlanıyor.

Senex derginin kış sayısında da toplumsal yaşlanmanın mekana bağlı seyri ile yaşlıların karşılaştıkları şiddet, ihmal, istismar ve

ayrımcılıklara odaklanan yazılardan oluşuyor. Senex derginin bu sayısındaki yazılar yaşlanmanın ve yaşlılık döneminin sorun olmadığına dikkat çekiyor. Yaşlanma yaşam boyu devam eden bir süreç. Yaşlılık dönemi yaşam seyrinin bir evresi. Çocukluk, gençlik ve yetişkinlik gibi olağan ve çeşitlilik içeren bir evresi. Yaşlanma ve yaşlılık neden sorun olsun ki? Sorun Türkiye'nin yoksullaşarak yaşlanması. Son 20 yıl sürecindeki makro veriler Türkiye'de yaşlıların yaşadıkları hak ihlallerinin sistematik biçimde gerçekleştiğini işaret ediyor. Bilhassa iki kuşak içinde, çocuklar ve yaşlılar arasında yoksulluk riski büyüyor. Yaşlılara yönelik şiddet, ihmal, istismar, hak ihlali ve ayrımcılıklar artıyor. Yaşlanma ve yaşlılığa ilişkin korku, ön yargı ve kaçınma, sosyal politikaların da içeriğini belirliyor. Yaşlılığın ve yaşlıların sorun olduğunu varsayarak oluşturulan ve uygulanan sosyal politikaların orta ve uzun vadede yeni eşitsizlikler üretmesi kaçınılmaz. Türkiye'nin geleceğini hayal ediyorsak, hak temelli politika ve hizmetleri organize etmek kaçınılmaz bir gereklilik. Nitekim, yaşlı haklarını savunmak, toplumdaki tüm bireyler için daha iyi bir geleceği savunmak demek. Unutmayınız, haklarımızla yaşlanıyoruz. Yaşlı hakları, insan hakkıdır.